

Təbiətin insanlara bəxş etdiyi təbii sərvətlər sırasında xüsusi yer tutan su ehtiyatları cəmiyyətin inkişafında önəmli yer tutur. Təbii sərvətlərin bir çoxunu başqaları ilə əvəz etmək mümkün olduğu halda, su əvəzəlməzdir, onsuz yaşamaq mümkün deyildir. Xalq arasında deyilir ki, torpaq xəzinədir, su isə qızıldır. Həqiqətən də, su yer üzündə ən çox yayılan və misli-bərabəri olmayan mineraldır, lakin buna baxmayaraq, onun qıtlığı daim hiss edilir.

Samur-Abşeron suvarma sistemi iqtisadiyyatın inkişafında mühüm önəm daşıyır

Yer səthinin 70 faizinin su ilə örtülməsinə baxmayaraq, dünya su ehtiyatının yalnız 1 faizi şirin suya malikdir. Bu səbəbdən əhalinin və əkin sahələrinin su ilə təmin edilməsində nəzərə çarpan çatışmazlıq həmişə insanlarda ciddi narahatlıq yaradır.

Ötən əsrin 30-cu illərində əkin sahələrini suvarma suyu ilə təmin etmək üçün Özbəkistanda 270 kilometr uzunluğunda Böyük Fərqanə kanalı 45 gün ərzində əl əməyi ilə qazılaraq istifadəyə verilmişdir. Həmin vaxt Azərbaycanda da su çatışmazlığını aradan qaldırmaq məqsədilə Quba-Xaçmaz zonasının 6 inzibati rayonunun 30 min nəfər kolxozçusu 2 ay müddətində Samur çayından Ataçaya qədər 108,7 kilometr uzunluğunda torpaq məcralı kanalın əl əməyi ilə qazılması kimi çətin bir işin öhdəsindən layiqincə gəlmişdir. Qazma işlərinə 1939-cu il oktyabr ayının 25-də başlanmış və dekabrın 25-də başa çatdırılmışdır. Kanalın istifadəyə verilməsi isə 1940-cı il aprel ayının 28-də reallaşmışdır.

Samur-Dəvəçi kanalına suvarma suyu bəndsiz-baş qurğusuz verilir. Onun Abşeron yarımadasına qədər ikinci növbəsinin tamamlanması 1946-cı il üçün nəzərdə tutulmuşdu. Lakin İkinci Dünya müharibəsinin başlanması bu işləri dayandırdı. Buna görə də kanalın ikinci növbəsi 1951-1955-ci illərdə başa çatdırıldı və onun Abşeron qədər 86,3 kilometr hissəsi torpaq məcrada uzadıldı.

Onu da qeyd edim ki, 1957-ci ildə Samur çayı üzərində hidroqovşaq, bir il sonra isə Ceyranbatan su anbarı tikilib istifadəyə verildi. Yeri gəlmişkən, 1960-cı ildə Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin su təchizatını yaxşılaşdırmaq və Abşeron yarımadasında zeytunçuluğu inkişaf etdirmək məqsədi ilə Samur-Abşeron kanalında yenidənqurma işlərinə başlandı. Beləliklə, kanal bütünlüklə, yəni 182 kilometr məsafədə beton üzliyə alındı, üzərində onu qidalandıran üçüncü Qudyalçay və Vəlvələçay hidroqovşaqları, sudurduklar, nizamlayıcı qurğular, Sitalçay və Ceyranbatan nasos stansiyaları inşa edildi. Bununla da Samur-Abşeron kanalı mürəkkəb

qurğulara malik mühüm dövlət əhəmiyyətli su təsərrüfatı obyektinə kimi fəaliyyət göstərməyə başladı. Samur-Abşeron suvarma sisteminin 50 ildən artıq fasiləsiz-təmirdə dayandırılmadan işləməsi nəticəsində onun beton üzliyədə aşınmalar baş vermiş, kanalın üzərindəki sudurduklar öz fəaliyyətini dayandırmış və nəticədə, su itkisi xeyli artmışdır.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin tapşırığına əsasən, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC tərəfindən Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin, ölkənin şimal zonasının və Abşeron yarımadası əhalisinin, habelə sənaye və kənd təsərrüfatının içməli, texniki və

suvarma suyu ilə təmin etmək üçün Samur-Abşeron suvarma sisteminə yaranan vəziyyət araşdırılmış və ən əlverişli variant kimi, onun yenidənqurulması təklif olunmuşdu.

Dahi öndər 1994-cü ildə Səudiyyə Ərəbistanında olarkən, İslam dünyasının ümummilli liderə böyük hörmət əlaməti olaraq, İslam İnkişaf Bankının rəhbərliyi Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidənqurulması sxeminin hazırlanmasına grant ayırmışdı. Bu grant hesabına beynəlxalq məsləhətçi şirkətlər tərəfindən 1996-cı ildə hazırlanan sxem 1997-ci ildə ölkə rəhbərliyi tərəfindən bəyənilmişdi.

Ümummilli liderin banisi olduğu "Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidənqurulması layihəsi"ndə nəzərdə tutulan işlər Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilmişdir. Dövlətimizin başçısı

2004-cü ilin iyun ayında Quba-Xaçmaz bölgəsinə səfəri zamanı Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidənqurulması layihəsi üzrə həyata keçirilən işlərlə, o cümlədən Xanarx kanalının tikintisi ilə tanış olmuş və gələcəkdə bu istiqamətdə tədbirlərin yüksək keyfiyyətlə davam etdirilməsi

önəm daşıyan su anbarının su elektrik stansiyası ilə birlikdə təməlləşmə mərasimində iştirakı dövlət başçısının bu sahəyə böyük diqqət və qayğısının bariz ifadəsi idi.

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə İslam İnkişaf və Dünya banklarının kreditləri ilə 2006-cı ildə Xanarx kanalının tikintisi, Samur-Abşeron kanalının ilk 50 kilometrlik hissəsinin və Samur çayı üzərində yerləşən hidroqovşağın bərpası, həmin çayın yaxınlığında baş durulduğunun inşası, eləcə də 60 min hektar suvarılan torpaqlara xidmət edən, uzunluğu 186 kilometr olan təsərrüfatlararası kanalların yenidənqurulması başa çatdırıldı. Həminin 2007-ci ildə İslam İnkişaf Bankı, Səudiyyə İnkişaf və OPEC fondlarının kreditləri hesabına Samur-Abşeron kanalının 50-ci kilometrliyinədək hissəsində yenidənqurma işləri yekunlaşdırıldı.

Vəlvələçay-Taxtakörpü kanalının birinci mərhələsinin 2011-ci il avqust ayının 15-də keçirilən açılış mərasimində iştirak edən Prezident İlham Əliyev, eyni zamanda, Taxtakörpü su anbarı bəndində, enerji tunelində və SES-də aparılan tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olaraq, bu tədbirlərin vaxtında və yüksək keyfiyyətlə başa çatdırılması üçün tapşırıq və tövsiyələrini vermişdir.

Yeri gəlmişkən, burada idarəmizin həyatında unudulmayacaq bir tarixi hadisəni də xatırlatmaq istərdim. Belə ki, 2013-cü il sentyabrın 23-də möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev Taxtakörpü su anbarının və 109,33 kilometr uzunluğundakı Taxtakörpü-Ceyranbatan magistral kanalının istifadəyə verilməsi mərasimində iştirak etmiş, bu obyektləri ölkənin su təsərrüfatı sahəsinə xidmət göstərən infrastruktur layihəsi kimi çox yüksək qiymətləndirmişdir.

Bakı-Sumqayıt şəhərlərinin və Abşeron yarımadası əhalisinin sosial həyatının yaxşılaşdırılmasında xüsusi əhəmiyyət daşıyan və ümumi tutumunu 268,4 milyon kubmetr olan Taxtakörpü su anbarında ümumi gücü 25 MVt olan 3 ədəd turbin quraşdırılmışdır. Xatırladım ki, SES binasında və açıq paylayıcı qurğuda əsasən Almaniyadan və digər xarici dövlətlərdən gətirilən avadanlıqlar işə salınmışdır.

Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidənqurulması layihəsinə daxil olan Taxtakörpü su anbarının tikintisinin və digər işlərin başa çatdırılması ilə su elektrik stansiyasında ildə 128 milyon kilovatsaat enerji istehsal olunmasına və kanal üzərindəki mövcud Sitalçay və Ceyranbatan nasos stansiyalarının ləğvi ilə əlaqədar ildə 13-15 milyon manatdan artıq elektrik enerjisinə qənaət edilməsinə, eyni zamanda, Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin, ölkənin şimal zonasının, habelə Abşeron yarımadasının əhalisinin içməli su təchizatının, 150 min hektar mövcud suvarılan sahələrin su təminatının yaxşılaşdırılmasına, 31 min hektara yaxın yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsinə, həmçinin regionun ekoloji vəziyyətinin sağlamlaşdırılmasına imkan yaranmışdır.

Taxtakörpü su anbarının doldurulması, əsasən, Rusiya Federasiyası ilə sərhəddə yerləşən Samur çayı üzərində tikilən Samurçay hidroqovşağı vasitəsilə həyata keçirilir. Bu çayın su ehtiyatlarının istifadəsinin nizamlanması Azərbaycan və Rusiya hökumətləri arasında 3 sentyabr 2010-cu il tarixdə imzalanan sazişə uyğun reallaşdırılır. Sazişin icrası üçün Birgə Komissiya və İşçi Qrupları yaradılmışdır.

Son illər Samur çayının su ehtiyatlarının azalmasını nəzərə alaraq,

Azərbaycan ərazisində formalaşan Qusarçay, Qudyalçay, Qaraçay, Caqacuqçay və Vəlvələçay çaylarında hidroqovşaq və qidalandırıcı kanallar tikilməklə Samur-Abşeron kanalına əlavə suyun verilməsi təmin edilmişdir.

Xatırladım ki, Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC tərəfindən layihənin tələblərinə uyğun olaraq, Taxtakörpü su anbarında suyun tam həcmə doldurulması 2017-ci il iyunun 15-də, Qurtuluş Günü ərəfəsində başa çatdırılmışdır. Yeri gəlmişkən, su anbarı 2018-ci ildə təkrarən doldurulmuşdur.

Taxtakörpü və Ceyranbatan su anbarlarını qidalandıran Taxtakörpü-Ceyranbatan magistral kanalının əhəmiyyətinin əsas amilindən biri də odur ki, Ceyranbatan gölünə şəffaf su öz axımı ilə enerji istifadə edilmədən verilir. Qeyd etmək istərdim ki, Ceyranbatan su anbarının lillənməsinin və faydalı həcmimin azalmasını qarşısı da alınmışdır.

Son illərdə Samur sərhəd çayında su ehtiyatlarının kəskin azalmasına baxmayaraq, Taxtakörpü su anbarına yığılan su ehtiyatı hesabına Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin və Abşeron yarımadasının, ölkənin şimal zonasının əhalisi, sənayesi və kənd təsərrüfatının su təminatında yaranan biləcək çətinliklərin qarşısının alınması mümkün olmuşdur. Su anbarında bu müddətdə 2 milyard 228 milyon kubmetr su toplanmışdır ki, onun da 2 milyard 153 milyon kubmetri istifadə olunmuşdur. Bu suyun işə 1 milyard 771 milyon kubmetri Bakı, Sumqayıt

şəhərlərinin və Abşeron yarımadasının əhalisinin içməli su təchizatı məqsədi ilə istifadə edilmişdir.

Burada bir məqamı da diqqətə çatdırmaq zəruri bilirəm. Əgər Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Taxtakörpü su anbarı vaxtında tikilib istifadəyə verilməsəydi, son illər ərzində şimal bölgəsinin çaylarında baş verən azalmanın təsirinə Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin, həmçinin Abşeron yarımadasının yaşayış məntəqələrinin su təminatında yaranan təhlükəli vəziyyəti və baş verəcək sosial gərginliyi təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Bu ilin 9 ayı ərzində Samur və digər çaylardan 488,6 milyon kubmetr həcmində su götürülməsinə baxmayaraq, yenidən qurulmuş sistem vasitəsilə şimal bölgəsi rayonla-

rına 359,5 milyon kubmetr həcmində suvarma suyu verilmiş və Ceyranbatan su anbarına 231,8 milyon kubmetr su ötürülmüşdür. Hazırda Taxtakörpü-Ceyranbatan magistral kanalı vasitəsilə Ceyranbatan su anbarına saniyədə 10,5 kubmetr həcmində su çatdırılır. "Azərsu" ASC isə Ceyranbatan su anbarından əhalinin su təchizatının təmin edilməsi üçün Ceyranbatan su anbarından saniyədə 14 kubmetr həcmində su götürür.

Cari il aidiyyatı dövlət qurumlarının mütəxəssislərinin iştirakı ilə Taxtakörpü su anbarı bəndinin dayanıqlığı yoxlanılmış, onun layihəyə uyğun istismar edildiyi və dayanıqlığının etibarlı olduğu müəyyənləşdirilmişdir.

Hazırda Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin köməyi sayəsində Samur-Abşeron suvarma sisteminə, eyni zamanda, Taxtakörpü su anbarının qurğularında təmir işləri aparılır. Anbarın ətrafının abadlaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Obyektin ekoloji təmizliyi üçün onun ətrafında 100 mindən artıq müxtəlif bəzək kolları və ağaclar əkilib.

Sonda onu da vurğulamaq istərdim ki, əhali həyat mənbəyi olan çayların, su anbarlarının və suvarma kanallarının ekoloji təmizliyinin, şirin su mənbələrinin qorunmasına, onların təbii landsaftının pozulmasının qarşısının alınmasına qayğı ilə yanaşmalıdır. Hazırda dünyada milyonlarla insanın şirin-ıçməli su üzünə həsrət qaldığı bir dövrdə bu məsələ daim diqqətdə saxlanılmalıdır.

Ulu öndərimizin ideyaları əsasında möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə inşa edilmiş Samur-Abşeron suvarma sistemi və Taxtakörpü su anbarı xalqımıza bəxş olunan ən qiymətli sosial layihələrdən biridir.

Biz melioratorların ən ümdə vəzifəsi isə bu əhəmiyyətli obyektin normal istismar edilməsini, əhalinin ehtiyaclarını ödəmək üçün belə bir əbədi həyat mənbəyinin qorunmasını və davamlı fəaliyyətini təmin etməkdir.

Zakir RÜSTƏMOV,
Meliorasiya və Su Təsərrüfatı
ASC Samur-Abşeron Kanalının
İstismarı İdarəsinin rəisi